

İbtidai siniflərdə İKT-dən istifadəyə dair bəzi aspektlər

Nigar Aqil qızı Paşayeva

Bakı Qızlar Universiteti

E-mail: nigarabdullazadeh@gmail.com

Rəyçilər: p.ü.e.d., prof. H.H. Əhmədov,
p.ü.f.d., dos. G.V. Sultanova

Açar sözlər: ibtidai məktəb, İKT, şagird, təlim, tədris, aspekt

Ключевые слова: начальная школа, ИКТ, школьник, студент, обучение, преподавание, аспект

Key words: primary school, ICT, student, training, teaching, aspect

Təcrübə göstərir ki, müasir məktəbi yeni informasiya texnologiyaları olmadan təsəvvür etmək artıq mümkün deyil. Təhsil prosesinin fərdiləşdirilməsi və fərqləndirilməsi, müvəffəqiyyətli öyrənmə üçün zəruri olan əsas proseslər olaraq təfəkkürün, təxəyyülün inkişafına yönəldilməsi üçün sonsuz imkanlar vardır. Nəhayət, şagirdlərin idrak fəaliyyətinin səmərəli təşkili təmin edilir. Kompüterdə mətn, qrafik, audio-video məlumatları, animasiyanı birləşdirmək kiçik məktəblilərə təqdim olunan təhsil məlumatlarının keyfiyyətini və öyrənmələrinin uğurunu əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

Hər bir kompüter dərsi, prinsipcə, inteqrasiya olunmuşdur - fənn tapşırıqlarına əlavə olaraq, informatika kursunun vəzifələri həll olunur. Kompüterdən istifadə edərək dərslər, şagirdin dərsi daha dərindən dərk etməsi, dərsin mövzusunı hiss etməsi və özünü yaradıcı şəkildə göstərməsi və müəyyən tapşırıqlarını həll etmək üçün kompüterdən istifadə olunmasının mümkün və məqsədəuyğun olduğu müntəzəm fəaliyyətlərlə yanaşı aparılır.

İbtidai məktəbdə müasir informasiya kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) imkanlarından savadlı şəkildə istifadə edilməsinin aşağıdakılara kömək etdiyini iddia etmək olar (1, s. 4):

- idrak fəaliyyətinin artırılması, məktəblilərin performans keyfiyyətinin yüksəldilməsi;
- ibtidai sinifdə istifadə üçün nəzərdə tutulmuş müasir elektron tədris materiallarının köməyi ilə təlim məqsədlərinə nail olmaq;
- şagirdlərdə özünü tərbiyə və özünü idarə etmə bacarıqlarının inkişafı, öyrənmə rahatlığının səviyyəsini artırmaq;
- şagirdlər arasında didaktik çətinliklərin azaldılması;
- sinifdə kiçik şagirdlərin fəallığını və təşəbbüskarlığını artırmaq, məktəblilərin informasiya təfəkkürünün inkişafı, informasiya və ünsiyyət bacarıqlarının formalaşdırılması;
- təhlükəsizlik qaydalarına riayət etməklə ibtidai sinif şagirdləri tərəfindən kompüter bacarıqlarının əldə edilməsi.

İbtidai məktəbdə İKT-dən istifadə edərək dərslər keçirmək təcrübəsi təhsil prosesinin təkmilləşdirilməsinə və aktivləşməsinə, şagirdlərin zehni və praktik hərəkətlər etməsi üçün müsbət motivasiyanın yaranmasına kömək edir (bunun nəticəsində müəyyən xüsusi bacarıqların formalaşması baş verir). Diqqət və toxunma yaddaşının inkişafı, sol yarımkürə və sağ yarımkürə simmetriyası, eləcə də, insan mənəviyyətinin inkişafı idrak fəaliyyətini stimullaşdırır. Məlumatlı təlim prosesində istifadə olunan əsas dərslər növləri bunlardır:

- Birləşdirilmiş dərslər;

- Dərs - nəzarət və düzəliş;
- Bilik və bacarıqların təkmilləşdirilməsi dərsi.

İbtidai sinif şagirdlərinin tədrisində kompüter dəstəyi ilə keçirilən dərslər 3 təhsil formasını əhatə edir (4, s. 39):

1. “Cəbhə” forması;
2. Qrup forması;
3. Fərdi təlim forması.

İKT-nin aktiv istifadəsi ilə təhsilin ümumi məqsədlərinə çatılır, ünsiyyət sahəsindəki səriştələr daha asan formalaşır: faktları toplamaq, müqayisə etmək, təşkil etmək, fikirlərinizi kağız üzərində və şifahi ifadə etmək, məntiqli düşünmək, dinləmək, danışılan və yazılı nitqi anlamaq, yeni bir şey kəşf etmək, seçim və qərarlar vermək. İbtidai siniflərdə İKT-nin müxtəlif dərslərdə istifadə imkan vardır (5, s. 33):

- Şagirdlərin ətraf aləmin informasiya axınlarını idarə etmək qabiliyyətini inkişaf etdirmək;
- İnformasiya ilə işləməyin praktiki yollarını mənimsəmək;
- Müasir texniki vasitələrdən istifadə edərək məlumat mübadiləsi bacarıqlarını inkişaf etdirmək;
- Şagirdlərin idrak fəaliyyətini gücləndirmək;
- Dərsləri yüksək estetik səviyyədə keçirmək, çoxsəviyyəli tapşırıqlardan istifadə edərək şagirdə fərdi yanaşmaq.

Kompüter müəllimə müxtəlif növ məlumat təqdim etmək imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirməyə imkan verir. Didaktik olaraq düzgün yanaşma ilə kompüter şagirdlərin diqqətini aktivləşdirir, motivasiyasını artırır, idrak proseslərini, təfəkkürü, diqqəti inkişaf etdirir, təxəyyül və fantaziyayı inkişaf etdirir. Müəllim tədris zamanı hazır elektron mənbələrdən istifadə edə, dərs üçün, fərdi mövzular üçün elektron əlavələr hazırlaya bilər. Müəyyən mövzular üçün test tapşırıqları və tədqiqat işləri tərtib edərkən, habelə, interaktivdən istifadə edərək dərslər vermək üçün İKT-dən istifadə etmək olar. Yeni materialı izah edərkən ekranda görünən məlumatları şərh etmək, lazım gələrsə əlavə izahat və nümunələrlə müşayiət etmək mümkündür. Eyni zamanda, dərsin qeyri-ənənəvi formalarının hazırlanmasında və keçirilməsində İKT-dən istifadə etmək olar.

İKT-dən istifadə edərək fənlərin tədrisi metodikasının elementləri aşağıdakı kimi ola bilər (2, s. 4):

1. Tədris materialının təqdim edilməsi prosesində “problemlə vəziyyətlərin” yaradılması;
2. Dərslərin növləri:
 - hekayə,
 - söhbət,
 - elektron və çap materialları.
3. Sinifdə əldə edilmiş biliklərin keyfiyyətinin test, sorğu şəklində qiymətləndirilməsi;
4. Dərs materialı aydın, tam hissələrə bölünməli, məntiqi olaraq bir-birinə bağlanmalıdır.

Belə dərslərin məhsuldarlığı çox yüksəkdir. Kompüter materialı rəşional yadda saxlamaq bacarıqlarını formalaşdırır. Şagirdlərin öyrənilən materialı qısa və aydın şəkildə göstərən diaqram və cədvəllərin köməyi ilə çətin materialı yadda saxlaması daha asandır. Ənənəvi tədris metodları ilə birlikdə tədris prosesində informasiya texnologiyalarının sistemli istifadəsi şərti ilə tədrisin effektivliyi əhəmiyyətli dərəcədə artırıla bilər. Müxtəlif fənlərin tədrisi üçün İKT vasitələrinin optimal istifadəsi çərçivəsində texnologiya vasitələrindən istifadə edərkən təhsil prosesinin optimallaşdırılması yollarının praktiki həyata keçirilməsi üçün aşağıdakı im-

kanları ayırd etmək olar (3, s. 7):

- Təhsil, tərbiyə və inkişaf problemlərinin kompleks həlli;
- Hər bir şagirdin qabiliyyətindən, motivasiyasından, hazırlıq səviyyəsindən asılı olaraq (İKT vasitələrinin verdiyi imkanlar hesabına) xüsusi vəzifələr təyin etmək;
- Təhsil məqsədli müxtəlif növ elektron vasitələrdən istifadə, təhsil fəaliyyətini aktivləşdirmək;
- Müəllimin məlumat, təlim, nəzarət funksiyalarını yerinə yetirməkdən qismən azad edilməsi;
- Şagirdlərin biliklərə müstəqil yiyələnmə bacarıqlarının formalaşdırılması, İnternetdə məlumat axtarmaq, toplamaq və emal etmək bacarıqlarının inkişafı;
- Görünüşün bütün formalarının inteqrasiyası, öyrənmə fəaliyyətlərinin dərhal rəy və inkişaf etmiş yardım sistemi ilə həyata keçirilməsi ilə öyrənmə üçün müsbət motivasiyanın stimullaşdırılması.

Beləliklə, ibtidai siniflərin tədris prosesinə yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqi əlçatan formada şagirdlərin idrak prosesləri və fərdi keyfiyyətlərin inkişafı üçün idrak və oyun ehtiyaclarından istifadə etməyə imkan verir. Məktəbin yeni tədris ili üçün işinin metodik mövzusu tədris prosesinin təşkili üçün informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının istifadəsidir. Müasir dünyada informasiya texnologiyalarına sahib olmaq qabiliyyət kimi keyfiyyətlərlə bərabərdir. Texnologiyalara və məlumatlara məharətlə, təsirli şəkildə sahib olan, fərqli, yeni düşüncə tərzinə, ortaya çıxan problemi qiymətləndirməyə, fəaliyyətini təşkil etməyə əsaslı fərqli yanaşma tərzilə, habelə informasiya texnologiyasından istifadə olunan dərslərin ənənəvi dərslərdən bir sıra üstünlükləri var (5, s. 33):

1. İnformasiya texnologiyasından istifadə edilən dərslər şagirdlər üçün daha maraqlı olur və bunun nəticəsində bir qayda olaraq biliklərin daha effektiv mənimsənilməsi baş verir, dərslərdə aydınlıq səviyyəsi yaxşılaşır;

2. Bəzi kompüter proqramlarından istifadə etmək müəllim üçün işi asanlaşdırır: tapşırıqların, testlərin seçilməsi, biliyin keyfiyyətinin yoxlanılması və qiymətləndirilməsi, bununla da, əlavə tapşırıqlar üçün dərslərdə vaxt boşaldılması (elektron formada materialların əvvəlcədən hazırlanması səbəbindən);

3. Dərsin effektivliyini aydınlıq yolu ilə artırmaq, əlbəttə ki, buna başqa üsullarla da (plakatlar, xəritələr, cədvəllər, lövhədəki qeydlər) nail olmaq olar, amma kompüter texnologiyası, şübhəsiz ki, daha yüksək görünürülük səviyyəsi yaradır;

4. Reallıqda görünməyən hadisələri nümayiş etdirmək bacarığı müasir fərdi kompüterlər və proqramlar müxtəlif təhsil situasiyalarını simulyasiya etmək üçün animasiya, səs, fotoşəkil dəqiqliyindən istifadə etməyə, unikal məlumat materiallarını (rəsmlər, əlyazmalar, video fraqmentləri) multimediyaya şəkildə təqdim etmək qabiliyyətinə malikdir;

5. İnformasiya texnologiyaları öyrənməni fərdiləşdirmək və fərqləndirmək üçün təkcə çoxsəviyyəli tapşırıqları yerinə yetirməklə deyil, həm də şagirdin özünü tərbiyəsi ilə geniş imkanlar yaradır.

Müasir məktəbdə informasiya texnologiyaları tədris metodlarından biri hesab edilməlidir. Çünki, informasiya texnologiyasından istifadə edərək dərslərin inkişafı yalnız elektron resurs olduqda mümkündür.

Ən maraqlı və təsirli dərslər universal təhsil resurslarından istifadə edən dərslərdir, yəni müəllimin müəyyən şagird qrupunun xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq və xüsusi şagirdlər üçün hazırladığı dərslərdir. İKT vasitələrindən istifadə edilməsinin zəruriliyi mübahisə olunur: tədris materialı mənbələrinin olmaması, unikal məlumat materiallarını (rəsmlər, əlyazmalar, vi-

deo kliplər) multimediyaya şəkildə təqdim etmək bacarığı, öyrənilən hadisələrin, proseslərin və obyektlər arasındakı əlaqələrin görüntülənməsi, daha qısa müddətdə obyektiv qiymətləndirmə ehtiyacı və s.

Məqalənin aktuallığı. Müasir dünyada təhsil sivilisasiyanın inkişafı, insanların rifahının təmin edilməsi üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Yalnız yüksək və hərtərəfli təhsilli mütəxəssislər elmin, texnikanın, texnologiyanın daha da irəliləməsini təmin edə və əldə etdiklərini cəmiyyətin xeyrinə çevirə biləcəklər. Bu şərtlər daxilində məktəbin özü, şübhəsiz ki, dəyişməlidir. Bu gün bütün dünyada kompüter texnologiyalarına əsaslanan yeni təhsil formaları üçün intensiv axtarışlar aparılır, şagirdlərə müxtəlif məktəb fənlərini öyrətmək üçün istifadə edilən təhsil məqsədləri üçün proqram vasitələri hazırlanır. Məqalə də məhz belə bir zəruri problemə həsr edildiyindən onu aktual saymaq olar.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik ondan ibarətdir ki, məqalədə ibtidai siniflərdə İKT-dən istifadənin məqsədəuyğunluğu vurğulanmaqla, bu kimi imkanlardan yararlanmağın müsbət cəhətləri, məlumatlı təlim prosesində istifadə olunan əsas dərslər növləri və formaları və imkanları, eyni zamanda informasiya kommunikasiyası texnologiyalarından istifadə edərək fənlərin tədrisi metodikasının elementləri və onların ənənəvi dərslərdən üstün cəhətləri göstərilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat

1. Cəfərov Ş. Birincilər kompyüterdə müstəqil işləyirlər // Azərbaycan müəllimi, 2009, ?
2. Адольф В.А. Методологические подходы к формированию информационной культуры педагога // Информатика и образование, 2006, № 1, с. 2-5.
3. Горбунова Л.М. Повышение квалификации педагогов в области ИКТ в условиях развивающегося школьного образования, // Педагогическая информатика, 2004, № 3, с. 3-10.
4. Ефимов В.Ф. Использование ИКТ в начальном образовании школьников // Начальная школа, 2009, с. 38-43.
5. Захарова Н.И. Внедрение информационных технологий в учебный процесс // Начальная школа, 2008, с.31-33.

Н.А. Пашаева

Некоторые аспекты использования ИКТ в начальных классах

Резюме

В современном мире особенное значение для развития цивилизации, для обеспечения благосостояния людей приобретает образование. Только высоко и всесторонне образованные специалисты смогут обеспечить дальнейший прогресс науки, техники, технологии и обратить их достижения на пользу общества. В этих условиях, несомненно, должна измениться и сама школа. Сегодня во всем мире идет интенсивный поиск новых форм обучения на основе компьютерных технологий, разрабатываются программные средства учебного назначения, которые могут быть использованы в обучении учащихся различным школьным предметам.

N.A. Pashayeva**Some aspects of using ICT in primary schools****Summary**

In the modern world, education is of particular importance for the development of civilization, for ensuring the well-being of people. Only highly and comprehensively educated specialists will be able to ensure the further progress of science, technology, technology and turn their achievements for the benefit of society. Under these conditions, the school itself must undoubtedly change. Today, all over the world there is an intensive search for new forms of education based on computer technologies; software for educational purposes is being developed, which can be used in teaching students to various school subjects.

Redaksiyaya daxil olub: 25.09.2021